

Skjøtselsplan for Meiåvollan og Steinsvollan, to setergrender i Holtålen kommune

Torbjørn Høitomt

Ekstrakt

BioFokus har på oppdrag fra Haltdalen og Ålen fjellstyret/ Holtålen kommune laget en skjøtelsesplan for to verdifulle kulturlandskap i randområdet til Forollhogna nasjonalpark. Både Meiåvollan og Steinsvollan har biologiske verdier knyttet til kulturbetinget vegetasjon. Mye er imidlertid i ferd med å gro igjen, slik at skjøtsel er nødvendig for å opprettholde og gjenskape verdier.

Nøkkelord

Holtålen
Meiåvollan
Steinsvollan
Gjengroing
Skjøtsel

Omslag

FORSIDEBILDER

Øvre: Marinøkkel (Kim Abel)

Midtre: Intakt

tørrbakkevegetasjon på Meiåvollan. (Torbjørn Høitomt)

Nedre: Kulturlandskapet ved Steinsvollan. (Torbjørn Høitomt)

LAYOUT

Blindheim Grafisk

ISSN: 1504-6370

ISBN: 978-82-8209-097-1

Biofokus-rapport 2010-2

Tittel

Skjøtelsesplan for Meiåvollan og Steinsvollan, to setergrender i Holtålen kommune.

Forfatter(e)

Torbjørn Høitomt

Dato

8.februar 2010

Antall sider

19 sider

Publiseringstype

Digitalt dokument (Pdf). Som digitalt dokument inneholder denne rapporten "levende" linker.

Oppdragsgiver(e)

Haltdalen og Ålen fjellstyret/Holtålen kommune

Tilgjengelighet

Dokumentet er offentlig tilgjengelig.

Andre BioFokus rapporter kan lastes ned fra:

<http://biolitt.biofokus.no/rapporter/Litteratur.htm>

BioFokus: Gaustadalléen 21, 0349 OSLO

Telefon 2295 8598

E-post: post@biofokus.no Web: www.biofokus.no

Sammendrag

På oppdrag fra Haltdalen og Ålen fjellstyrer og Holtålen kommune har BioFokus utarbeidet en skjøtselsplan for to mindre arealer med kulturlandskap ved Meiåvolla og Steinsvolla. Disse to lokalitetene var på forhånd plukket ut av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag som to av de mest interessante kulturlandskapene i seterregionen i Holtålen.

Målsetningen med dette prosjektet var å kartlegge gjenværende verdier i de to kulturlandskapene. På bakgrunn av blant annet dette har vi utarbeidet forskjellige skjøtselstiltak for de to setervollene. Meiåvolla ble delt inn i fem skjøttelssoner, mens Steinsvolla kun er ei sone. Som hovedregel har vi foreslått skjøtselstiltak som likner så mye som mulig på den historiske hevden av arealene. Det er imidlertid gjort visse forenklinger slik at tiltakene blir overkommelige rent ressursmessig. Krattrydding med påfølgende beite er foreslått for en stor andel av arealet. På en annen del er slått foreslått som hevd måte. Mye av arealet som tidligere har blitt hevdet ved slått, er imidlertid så sterkt gjengrodd med blant annet sølvbunke at hestebeite med tidlig slipp er foreslått som en mulig løsning.

På Meiåvolla ble det under arbeidet også registrert en naturtypelokalitet. Avgrensningen gjelder naturtypen slåttemark med utformingen frisk/tørr, middles baserik eng i høyereliggende strøk nordpå. Lokaliteten er vurdert som viktig (B-verdi). Her ble det påvist tre rødlistearter, alle NT: marinøkkel, fjellmarinøkkel og bakkesøte.

Takk til Hans Iver Kojedal hos Haltdalen og Ålen fjellstyrer for godt samarbeid.

Innhold

1.0 Innledning.....	4
1.1 Oppdrag og undersøkelsesområde	4
1.2 Bakgrunn	4
1.3 Planformål	4
2.0 Kunnskapsgrunnlag	4
2.1 Geologi.....	4
2.2 Vegetasjon og arts mangfold	4
2.2.1 Meiåvolla	4
2.2.2 Steinsvolla	6
2.3 Kulturpåvirkning	6
2.4 Trusler for verdiene i området	7
2.5 Dagens bruk.....	7
2.6 Skjøtselssoner	7
3.0 Skjøtsel i praksis	7
3.1 Hevd med slått	7
3.2 Hevd med beite	8
4.0 Skjøtselstiltak.....	8
4.1 Meiåvolla	8
4.1.1 Sone 1 – Åpne eng-/tørrbakkearealer ved de to nordlige stølene	9
4.1.2 Sone 2 – Naturbeitemark og beite-/slåttemyr rundt stølene.	10
4.1.3 Sone 3 – Sølvbunkedominert slåtteeeng mellom de nederste stølene.	11
4.1.4 Sone 4 – Inngjerdet slåtteeeng ved sørvestre støl.....	12
4.1.5 Sone 5 – Fuktenger nede ved elva + øyer ute i elva.....	13
4.2 Steinsvolla	16
4.2.1 Sone 1 – Steinsvolla.....	16
5.0 Ressursbruk	19
6.0 Referanser	19

1.0 Innledning

1.1 Oppdrag og undersøkelsesområde

BioFokus har på oppdrag fra Haldalen fjellstyre utarbeidet en skjøtselsplan for seterlandskapet rundt Meiåvolla og Steinsvolla i Holtålen kommune for fremtidig ivaretagelse av biologisk mangfold. Hans Iver Kojedal har vært kontaktperson hos Haldalen fjellstyre og Torbjørn Høitomt har vært prosjektleder hos BioFokus.

1.2 Bakgrunn

Den nye rødlista (Kålås et al. 2006) framhever det "gammeldagse" kulturlandskapet som det nest viktigste habitatet for rødlistede og truede arter i Norge mht. antall arter. 1330 arter (dvs. 35% av artene). Bare skog er viktigere med 1827 arter (48%). Trusselen mot kulturlandskapsartene er todelt: dels opphørt tradisjonell hevd (mindre beite, slått etc. og påfølgende gjengroing), og dels høyintensivt moderne jordbruk (monokulturer, gjødsling, sprøyting etc.). I motsetning til mange skogarter er ivaretagelse av biologisk mangfold i kulturlandskapet avhengig av kontinuerlig skjøtsel og bruk. Opphør av tradisjonell drift har de siste 50-70 årene ført til en kraftig gjengroing i seterlandskapet, og aktiv skjøtsel er nødvendig for å ivareta områdenes biologiske og historiske verdi for fremtidige generasjoner.

Bakgrunnen for hvilke lokaliteter som er mest verdifulle og dermed også mest aktuelle for skjøtselstiltak, er undersøkelser gjort av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Disse undersøkelsene er en del av et prosjekt som tar sikte på å lokalisere og å følge opp særlig viktige kulturlandskap i fylket. I Holtålen kommune ble Meiåvolla og Steinsvolla valgt ut som de to lokalitetene der det trolig er lettest å gjenskape det gamle kulturlandskapet.

1.3 Planformål

I områder vernet etter naturvernloven er det verneforskriften som spesifiserer hvilke naturverdier som ligger til grunn for vernet. Alle aktuelle tiltak i forbindelse med skjøtsel og vedlikehold må derfor ta utgangspunkt i verneformålet og være i samsvar med dette.

"Formålet med opprettelsen av Øyungen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart." (Lovdata 2001).

Verneforskriftene åpner også for restaurering av kulturlandskapslokaliteter av stor biologisk og kulturhistorisk verdi, noe som utgjør en stor del av forslagene i denne planen.

2.0 Kunnskapsgrunnlag

2.1 Geologi

Berggrunnen i området består av næringsrike bergarter. Det er en blanding mellom kvartsglimmerskifer med feltspat og grå fyllitt, biotittfyllitt og -skifer. Begge disse typene er fra det såkalte "Guladekket" som ble innskøvet i tidlig ordovicisk tid (NGU 2009b). Begge lokalitetene er dekket av tykk morene, med unntak av helt nede ved elva med Meiåvolla der det finnes breelavsetninger (NGU 2009a).

2.2 Vegetasjon og arts mangfold

2.2.1 Meiåvolla

Meiåvolla ligger langt opp i nordboreal vegetasjonssone der trær kun danner skog i klimatisk gunstige områder i og rundt setervollene har nok den sterke kulturpåvirkningen gjennom lengre tider ført til at skogen ble borte (Figur 1). Vegetasjonen rundt setrene på Meiåvolla er en mosaikk av ulike suksesjonsfaser etter et

Skjøtselsplan for Meiåvolla og Steinsvolla

tidligere mer åpent og intensivt hevdet landskap. I dag har store deler av setervollene grodd igjen med vier- og einerkratt og aller verst er det i litt fuktigere partier. Her er krattvegetasjonen mannshøy og nærmest ugjennomtrengelig. Enkelte steder langs bekken som renner gjennom setergrenda og i mindre myrområder øst for den øverste stølen finnes fortsatt fragmenter med mer eller mindre intakt naturbeitemark og beitemyr. Her finnes en rik karplanteflora med flere krevende arter som svarttøpp, slåttestarr, gulaks, perlevintergrønn, gulsildre, skogstorkenebb, fjellsmelle, jåblom, fjellsyre, enghumbleblom, sotstarr, setermjelt, rypebunke, fjelltimotei, seterfrytle, svartstarr, blankstarr, kastanjesiv, tvillingsiv og bjønnbrodd.

Figur 1: Kulturlandskapet rundt Meiåvolla er i sterk gjengroing

I tørrere partier har ikke gjengroingen kommet så langt, men også her er den naturlige skjøtselsbetingete tørrbakkevegetasjonen stort sett sterkt degenerert. Forskjellige lyngarter og sølvbunke har tatt over store områder der artsrike tørrbakesamfunn tidligere dominerte. Flere steder finnes også tette kratt med einer, dvergbjørk og vier. På de aller tørreste og mest eksponerte lokalitetene i det småkuperte landskapet øverst i setergrenda finnes imidlertid fragmenter med intakt tørrbakkevegetasjon. Her ble det påvist flere arter som enten går sterkt tilbake eller forsvinner dersom hevd opphører. På disse tørrbakkene dominerte arter som rødsvingel, flekkmure, seterfrytle, harerug, seterrapp, småengkall, snøsøte, sauesvingel, ryllik, fjellfrøstjerne, slirestarr og vanlig arve. I tillegg ble det funnet marinøkkel, fjellmarinøkkel og bakesøte, alle nær truet (NT) på den norske rødlista (Kålås m.fl. 2006). Alle disse tre artene er rødlistet på grunn av markant tilbakegang i kulturlandskapet de siste tiårene. Disse fragmentene med intakt tørrbakkevegetasjon er også truet som vegetasjonstype. Fremstad og Moen (2001) sier at flekkmure-sauesvingeleng (frisk/tørr rikeng i fjellstrøk) er noe truet (VU).

I nedre deler av setergrenda er terrenget flatere og vegetasjonen frodigere. Her finnes noen tydelig avgrensede slåttenger som ligger innenfor steingjerdene. Disse er ikke slått på lang tid og består i dag nesten utelukkende av sølvbunke som har dannet store, tette tuer på hele enga. Vet ett av seterhusene blir ei stor eng slått med

plenklipper jevnlig, men også her var sølvbunke dominerende. Sølvbunke er en art som ofte begunstiges av mangel på hevd, men på frisk og fuktig mark kan arten også dominere selv når arealet blir beitet. På slåttemark slik som i dette tilfellet er sølvbunkedominans med tuedannelse et typisk gjengroingstrekk.

2.2.2 Steinsvolla

Steinsvolla ligger noe lavere i terrenget enn Meiåvolla og er omkranset av tett bjørkeskog. Dette er i tillegg et langt mer basefattig område enn hva som er tilfelle for Meiåvolla. Store arealer rundt setervollene har tidligere trolig vært åpne beiteskoger men høyt innslag av engarter i feltsjiktet. I dag har disse arealene grodd igjen med tett skog og krattvegetasjon. Feltsjiktet i disse skogene er dominert av engkvein, smyle og sølvbunke, samt en del skrubær og skogsnelle i litt fuktigere partier.

Figur 2: Setervollen på Steinsvolla er i gjengroingsfase og dominert av einer og sølvbunke.

Engarealene på Steinsvolla begrenser seg stort sett til områdene rundt seterhusene og ned mot veien. Her finnes store arealer med slåtteenger i gjengroingsfase med dominans av sølvbunke, einer og tyrihjelme (Figur 2). Vier og bjørk, samt lyngarter kryper inn i fra sidene. Når sølvbunke har tatt over og dominerer vegetasjonsbildet helt, tar det imidlertid lang tid før hele lokaliteten har grodd igjen med busker og kratt. Dette kommer av at sølvbunke er relativt resistent mot videre gjengroing og dermed er et langvarig suksesjonstrinn.

2.3 Kulturpåvirkning

Kulturlandskapet rundt både Meiåvolla og Steinsvolla er gamle seterlandskap som trolig har vært i drift i flere hundre år som setre til gårder nede i Hessdalen eller andre steder i Holtålen. Gamle steingjerder og seterhus viser at området har en lang historie. I begge setergrendene ser det ut til at områdene inne på selve setervollene ble brukt til slått, mens arealene utenfor steingjerdene ble brukt til beite og delvis til utslått. Dette

bruksregimet bekreftes også av de som bruker disse setereidommene i dag. Arealene innenfor steingjerdene var dermed trolig nærmest uten busk- og krattvegetasjon, mens det utenfor steingjerdene kunne forekomme mer krattvegetasjon selv om størsteparten av arealet trolig var eng. Særlig på Meiåvolla var beitelandskapet rundt setrene fuktigere enn selve setervollene på grunn av setrenes beliggenhet oppe på en liten rygg. Dette har ført til at naturbeitemarkene i dag er langt mer gjengrodd enn slåtteengene innenfor steingjerdene.

2.4 Trusler for verdiene i området

Som gamle kulturlandskap er det først og fremst opphør av hevd med påfølgende gjengroing som er hovedtrusselen for begge områdene. Graden av gjengroing kommer an på flere faktorer. Beiteområdene rundt setrene har grodd nesten helt igjen, særlig i fuktigere partier. De tørreste engarealene inne på setervollene er i andre enden på skalaen. Dette er områder med lav produktivitet og stabil vegetasjon. Men også disse områdene er for det meste degenerert og flere steder i ferd med å gro helt igjen. Det er fortsatt ekstensivt saubeite på begge vollene, men dette er ikke nok til å hindre sterk gjengroing på sikt. Når setereiere i tillegg gjerder inn eiendommene sine for å holde sauene ute, blir det veldig vanskelig å hindre gjengroing. Det er ofte arealer rett rundt seterhus eller langs stier som fortsatt har rester av artsriktig hevdbetenget engvegetasjon. En trussel mot disse arealene er hytteiere som planer ut og anlegger plen, og kanskje også tilfører gjødsel.

2.5 Dagens bruk

De fleste seterbuene både på Steinsvolla og på Meiåvolla ser ut til å være i bruk som fritidsboliger. Etter samtaler med hytteiere kom det fram at det er flere som nærmest bor her i sommerhalvåret, men dette er stort sett eldre folk og ingen av dem har med seg budskap. Det at setrene er i bruk er bra på den måten at bygningsmassen blir bevart. I følge (Stusdal 2007) er flere av bygningene restaurert med respekt for gammel byggeskikk. (Stusdal 2007) sier videre at den inngjerdete enga mellom de nederste setrene på Meiåvolla slås og at setermiljøet dermed fremstår som komplett. Dette er imidlertid ikke riktig. Enga ser ut til å ha inntatt en stabil suksesjonstilstand der grasarten sølvbunke danner tette, store tuer og dominerer vegetasjonsbildet fullstendig. Enga behøver dermed ikke å ha blitt slått på flere tiår selv om den ved første øyekast ser velhevet ut. Hytteiere har bekreftet denne mistanken.

På flere av setereidommene slås i dag større arealer med plenklipper. Dette er i og for seg bedre enn at lokaliteten gror helt igjen, så lenge plenene ikke gjødsles. Det mistenkes imidlertid ut i fra artssammensetningen at enkelte av plenene gjødsles lett.

2.6 Skjøtselssoner

Begge lokalitetene er forsøkt delt opp i fornuftige delområder basert på hvilken type skjøtsel og tiltak som en ønsker gjennomført. Inndelingen er basert på de kjente naturverdiene og vurdering av tidligere hevdtype. Arealer utenfor selve setervollområdet ved Steinsvolla har utviklet seg til skogsmark og er trolig lite egnet for restaurering. Disse områdene kan gjerne beites, men det er viktigere å konsentrere skjøtelsressursene i andre delområder.

3.0 Skjøtsel i praksis

Ved restaurering og skjøtsel i kulturlandskap er det flere momenter ved den praktiske utøvelsen det er nødvendig å være klar over. Etter: (Norderhaug 1999), (Jordbruksverket 1995)

3.1 Hevd med slått

1. Krattrydding

- Ved rydding av kratt bør busker og kratt kuttes så lavt som mulig både med hensyn til senere slått og for å hindre stubbeskudd.

Skjøtselsplan for Meiåvolla og Steinsvolla

- Dersom krattvegetasjonen er tett bør den ryddes i flere omganger for å hindre at gjødslingseffekten blir for stor.
- Busker og kratt som er kappet ned bør enten fjernes fra lokaliteten eller brennes på bestemte plasser. På slike faste bål plasser kan det utvikle seg en særegen flora.
- Krattrydding bør foregå med ryddesag/motorsag.

2. Slått

- Tidlig i en restaureringsfase kan det være behov for slått to ganger årlig
- Slåtten bør ellers utføres på den tiden det var tradisjon for i området. Vanligvis er dette fra slutten av juli til midten av august.
- Etter slåtten må gras fjernes for å hindre anriking av næring.
- Etterbeite fra ca 2 uker etter slått kan være gunstig mht. nyetablering av konkurransesvake og ettårige arter (Jordbruksverket 1995)

3.2 Hevd med beite

1. Krattrydding

- Ved krattrydding i forbindelse med oppstart av restaurering der beite er planlagt hevd måte, kan det ofte være nok å åpne opp de aller tetteste krattene slik at dyrene kommer til. Deretter slipper man dyr på beite. Særlig geit vil da kunne spise opp og ødelegge store mengder kratt. Etter en tid med beite kan det være nødvendig å gå inn og fjerne uønsket kratt som fortsatt står igjen.

2. Beite

- Dyr beiter forskjellig: Storfe er lite selektiv og beiter gras og urter (helst ikke sølvbunke), og er i utgangspunktet ikke særlig begeistret for kratt- og treoppslag. Sau ser ut til å foretrekke urter foran gras og starr, men spiser også lauv i større grad enn storfe. Sauen tar oppslaget etter krattrydding. Ved beite fra sau må einer ofte ryddes regelmessig. Geit foretrekker kratt og trær foran urter og gras og kan derfor effektivt fjerne kratt. Hest foretrekker gras fremfor urter og kan brukes til å bekjempe sølvbunke.
- Saubeite (og geit) anbefales i en tidlig restaureringsfase fordi den beiter mange av de nitrofile problemartene. Når problemarter ikke lenger dominerer kan man gå over til sambeite med storfe.
- Problemarter som ikke er beitet bør ryddes i juli.
- Sølvbunke er en utbredt problemart. Denne kan bekjempes ved hestebeite, der hestene slippes tidlig.
- Dyr på naturbeitemark må ikke fores med kraftfôr. Dette øker gjødslingseffekten.
- Beitepresset på tilpasses produksjonen (se vedlegg 1)

4.0 Skjøtselstiltak

4.1 Meiåvolla

Kulturlandskapet rundt Meiåvolla har stor mikrovariasjon. Her finnes slåtteeenger, tørre engbakker, noe friskere hellinger, fuktige enger langs bekken, samt områder med rikmyr. Alle disse typene har tidligere blitt hevdet og er dermed aktuelle å drive skjøtsel på. Denne store variasjonen over relativt små arealer gjør at inndeling i skjøtselssoner blir utfordrende. Det er helt klart viktig å tilpasse skjøtselen til hver enkelt type, men samtidig bør hver skjøtselssone være en forvaltningsmessig fornuftig enhet. Etter en avveining mellom disse to faktorene er kulturlandskapet rundt Meiåvolla delt i 5 skjøtselssoner (Figur 1).

4.1.1 Sone 1 – Åpne eng-/tørrbakkearealer ved de to nordlige stølene

Naturverdier/kulturverdier:

Sone 1 omfatter de mest artsrike, fremdeles nokså åpne engarealene rundt de to øverste stølene (Figur 3). Her dominerer tørre/friske engpartier med innslag av den truede vegetasjonstypen flekkmure-sauesvingel eng (VU). Her finnes til dels store forekomster med marinøkkel, fjellmarinøkkel og bakkesøte, alle nær truet (NT) samt mange andre arter som begunstiges av slått. Arealet ligger rundt og innimellom de to øverste stølene. Rundt begge disse stølene er et mindre areal gjerdet inn og slått med plenklipper. Disse arealene er utlatt fra skjøtselsplanen.

Figur 3: Intakt tørrbakkevegetasjon mellom de to øverste stølene. Legg merke til at sølvbunke kommer inn fra siden.

Målsetning

Ta vare på og gjenskape opprinnelig kulturmarksvegetasjon, samt hindre videre gjengroing.

Trusler

Truslene er i første rekke knyttet til gjengroing som følge av opphørt skjøtsel. Konkurransesvake arter skygges ut av lyngarter, høye gress og krattvegetasjon av vier og einer.

Tiltak

Deler av området er mer eller mindre helt gjengrodd med krattvegetasjon. Dette krattet må kappes ned og fjernes fra lokaliteten, noe som bør skje på sommeren når mest mulig næring er over bakken. Ved slik rydding vil allikevel mye næring frigjøres, noe som kan resultere i oppslag av nitrofile arter. De første årene etter at

krattvegetasjon er ryddet er det derfor en mulighet å la noen beitedyr gå i området vår og høst. La gjerne noen vier- og einerkratt stå igjen. Dette hindrer nytt oppslag i nærheten.

Slått av engarealene med ljå eller tohjuls-slåmaskin bør skje rundt midten av august, men for nylig ryddete arealer kan det være aktuelt med slått to ganger årlig i en startfase. To uker etter (andre) slåtten kan man gjerne slippe dyr på etterbeite i området. Dette er viktig for å blottlegge små jordflekker der konkurransesvake og ettårige arter kan spire. Etterbeitet kan ikke være for intensivt og bør opphøre før marka blir for fuktig av høstregnet.

4.1.2 Sone 2 – Naturbeitemark og beite-/slåttemyr rundt stølene.

Naturverdier/kulturverdier:

Sone 2 omfatter størsteparten av arealet i denne skjøtselsplanen. Denne sonen omfatter de næringsrike arealene i en bred sone langs bekken, samt vest for de øverste stølene. Disse arealene er til dels helt gjengrodd med vierkratt, men mindre fragmenter med intakt beitemarksvegetasjon finnes relativt hyppig (Figur 4). Deler av denne sonen er svært rik og huser arter som sotstarr, kastansjesiv, gulsildre og jåblom.

Figur 4: Naturbeitemarkene rundt Meiåvolla er i ferd med å gro helt igjen med kratt av vierarter, bjørk og einer.

Målsetning

Ta vare på og gjenskape opprinnelig kulturmarksvegetasjon, samt hindre videre gjengroing.

Trusler

Truslene er i første rekke knyttet til gjengroing som følge av opphørt skjøtsel. Konkurransesvake arter skygges ut av lyngarter, høye gress og krattvegetasjon av vier og einer.

Tiltak

Store deler av denne sonen er dominert av tett krattvegetasjon av vier, einer og bjørk. Innledningsvis foreslås her derfor å rydde vekk noe kratt i de tetteste partiene for å åpne opp noe. Deretter kan man sette inn beitedyr, helst sau og geit. Særlig geit er glad i lauv og kommer trolig til å åpne opp landskapet ytterligere. Etter noen år bør man vurdere å gå inn å rydde vekk kratt som geita ikke har fjernet. Når nitrofile arter ikke lenger er dominerende kan sambeite med kyr vurderes.

La gjerne noen busker og kratt stå igjen i hele området, særlig langs bekken. Busk- og krattvegetasjon var også en del av det gamle hevdete kulturlandskapet.

I de åpne rikmyrpartiene nord i området bør slått vurderes som hevdform. Rike myrer har et stort potensial for mange sjeldne og truede arter dersom de blir hevdet riktig. Myrer egner seg også fint til slått på grunn av den jevne overflaten. Rydd vekk kratt på myrene og langs kanten før slått tar til. Myrene bør slås årlig i en startfase, mens det etter hvert holder med slått hvert 2.-4. år. Graset som slås må fjernes fra myra for å hindre gjødslingseffekt. Myrene kan alternativt beites, da helst med lav til middels intensitet med lette raser av storfe slik at vegetasjonen ikke ødelegges.

4.1.3 Sone 3 – Sølvbunkedominert slåtteeng mellom de nederste stølene.

Naturverdier/kulturverdier:

Denne enga er i dag mer eller mindre fullstendig dominert av sølvbunke. Dette er en art som kan danne stabile gjengroingstrinn på kulturmark, både storfebeiter og slåttemark. Det er også gryende oppslag av vier i enga.

Figur 5. Sølvbunkedominert gammel slåtteeng mellom de to nederste stølene på Meiåvolla.

Målsetning

Ta vare på og gjenskape opprinnelig kulturmarksvegetasjon, samt hindre videre gjengroing.

Trusler

Truslene er i første rekke knyttet til gjengroing som følge av opphørt skjøtsel. Sølvbunke er i ferd med å bli fullstendig dominerende.

Tiltak

Dette er en gammel slåtteeng som i følge hytteeiere ikke har blitt holdt i hevd på mange tiår. Selv om områder som tidligere har blitt slått egentlig videre også bør hevdes på samme måte vil det i dette tilfellet være aktuelt å slippe hester inn på denne enga. Beitetrykket bør være relativt sterkt og dyrene bør slippes tidlig slik at de kan begynne å beite sølvbunketuene før graset har vokst noe særlig.

4.1.4 Sone 4 – Inngjerdet slåtteeng ved sørvestre støl.

Naturverdier/kulturverdier

Ved den sørvestre stølen finnes et større parti slåtteeng som er inngjerdet og som ser ut til å bli slått med slåmaskin årlig. Ved befaring midt i august var enga slått og graset tatt bort. Dette er god hevd på ei eng som også tidligere trolig har blitt slått. Det at enga er i god hevd vises gjennom fravær av tuedannende sølvbunke (selv om sølvbunke finnes vanlig).

Målsetning

Ta vare opprinnelig kulturmarksvegetasjon, samt hindre gjengroing.

Trusler

Det er per i dag ingen trusler mot denne enga i og med den trolig slås årlig.

Tiltak

Denne enga bør slås en gang årlig rundt midten av august og slåtestubben bør være noe høyere enn i dag.

Enga kan gjerne etterbeites med lavt beitetrykk. Enga må ikke gjødsles og dyr som går på eventuelt etterbeite bør ikke få kraftfôr.

4.1.5 Sone 5 – Fuktenger nede ved elva + øyer ute i elva.

Naturverdier/kulturverdier

Nedenfor stølene renner elva stille og deler seg opp i flere løp. Det flate terrenget skaper store arealer med produktive fuktenger rundt elva. I følge stølseiere var disse arealene tidligere i bruk til storfebeite. Engene, som tidligere var frodige høgstaudeenger, har i dag grodd helt igjen med et tett, 2-3 meter høyt, ugjennomtrengelig vierkratt (Figur 6).

Figur 6: Nedre deler av naturbeitemarkene ved Meiåvolla har tidligere trolig vært frodige fuktenger holdt i hevd av storfe. I dag er det helt gjengrodd av mannshøyt vierkratt.

Målsetning

Restaurere opprinnelig kulturmarksvegetasjon.

Trusler

Gjengroinga har kommet lagt i hvert fall med tanke på vierkrattene. Det ser allikevel ut til at mange høgstaudearter finnes spredt inne i krattene og i kantsonene. Dette kan gjøre restaureringsarbeidet lettere.

Tiltak

Først må man gå inn med motorsag/ryddesag og fjerne en del krattvegetasjon slik at området blir fremkommelig for beitedyr. Deretter slippes det dyr i området, gjerne storfe, men det må være lette dyr som ikke trækker vegetasjonen helt i stykker. Det bør ikke slippes dyr i området før rundt starten av juli. Arealet må deretter beites årlig, og man bør etter hvert gå inn og rydde vekk krattvegetasjon med jevne mellomrom.

Figur 7: Meiåvollan er delt inn i 5 skjøtselssoner som her er markert med røde polygoner.

4.2 Steinsvolla

Kulturlandskapet rundt Steinsvolla er mer homogent enn hva som er tilfelle for Meiåvolla. I tillegg er berggrunnen fattigere og gjengroingen har kommet betydelig lengre her både hva degenerering av feltsjikt og gjengroing av busker og kratt angår. Det vil trolig koste mer enn det smaker å restaurere naturbeitemarkene rundt Steinsvolla. Ressursene bør brukes der det er større sjanse for å oppnå et godt resultat. Selve setervolla på Steinsvolla er derimot såpass intakt at den helt klart bør restaureres. Restaurerings- og skjøtselsforslag for denne lokaliteten er begrenset til en enhet (Figur 9).

4.2.1 Sone 1 – Steinsvolla

Naturverdier/kulturverdier

Innmarka på Steinsvolla består hovedsakelig av gamle slåtteenger. Engene domineres i dag av arter som begunstiges av opphørt hevd. Sølvbunke dominerer over store arealer og einerkratt finnes innimellom (Figur 8). Spredt finnes mindre fragmenter med mer inntak kulturmarksvegetasjon med arter som ryllik, engsyre, gulaks og rødsvingel.

Figur 8: Volla på Steinsvolla har kommet inn i en gjengroingsfase der sølvbunke dominerer fullstendig.

Målsetning

Ta vare på og gjenskape opprinnelig kulturmarksvegetasjon, samt hindre videre gjengroing.

Trusler

Truslene er i første rekke knyttet til gjengroing som følge av opphørt skjøtsel. Konkurransesvake arter skygges ut av lyngarter, høye gress og krattvegetasjon av vier og einer.

Tiltak

Det første trinnet i restaureringsfasen av dette område vil innebære rydding av krattvegetasjon, både på enga og i kantene. I oppstartfasen vil det også være nødvendig med bekjempelse av sølvbunke som stedvis er tuedannende. Den enkleste måten å gjøre dette på er ved å slippe hester inn på enga fra tidlig i sesongen. Ved høyt nok beitetrykk vil sølvbunke bekjempes. Når sølvbunka etter hvert går tilbake kan man gå over til slått som hevdform. Engene bør slås årlig i en startfase og etter hvert med 2-3 års mellomrom. Bruk helst lett skjærende redskap som for eksempel ljà eller tohjuls slåmaskin. Graset må fjernes fra enga etter slått for å hindre gjødslingseffekt.

Figur 9: Hele Steinsvollen ligger i en skjøtselssone som er markert med et rødt polygon på kartet.

5.0 Ressursbruk

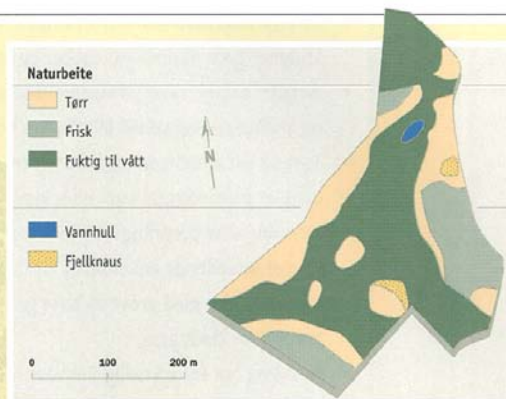
Det er vanskelig å anslå nøyaktig tidsbruk på restaurering av kulturmark, men erfaringer viser at det er svært tidkrevende. Forsøk fra Svartdal i Telemark antyder ca. 9 timer/daa til årlig skjøtsel av slåtteeng/-myr (Geirstad 2002). Denne tidsangivelsen omfatter slått med ljà/tohjulstraktor, høying, raking, oppsamling og transport. Rydding av kratt vil være svært tidkrevende i en oppstartsfase. Her må man regne 5-10 timer/daa hvis krattet er tett og noe mindre ved glisnere kratt. Når det gjelder behov for ulike typer beitedyr på forskjellige typer kulturmark, henvises det til vedlegg 1.

6.0 Referanser

- Geirstad, G. 2002. Kulturlandskapsprosjekt i Svartdal, sluttrapport.
Jordbruksverket. 1995. Ängar. Biologisk mångfald och variation i oldingslandskapet
Jordbruksverket.
- Kålås, J. A., Viken, Å. og Bakken, T., editors. 2006. Norsk Rødliste 2006 – Norwegian Red List.
Artsdatabanken, Norway.
- Lovdata. 2001. FOR 2001-12-21 nr 1569: Forskrift om verneplan for Forollhogna med tilliggende
dalfører, vedlegg 6, vern av Øyungen landskapsvernområde, Holtålen og Røros kommuner,
Sør-Trøndelag. <http://www.lovdata.no/for/lf/mv/xv-20011221-1569.html>
- NGU. 2009a. Interaktivt løsmassekart fra Norges geologiske undersøkelser sin digitale karttjeneste.
www.ngu.no/kart/losmasse/
- NGU. 2009b. Interaktivt berggrunnskart fra Norges geologiske undersøkelser sin digitale karttjeneste.
www.ngu.no/kart/bg250
- Norderhaug, A., editor. 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker.
Landbruksforlaget.
- Stusdal, V. 2007. Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Rapport: Holtålen
kommune., s.39 s.

Vedlegg 1: Retningslinjer for antall beitedyr per arealenhet for ulike dyreslag (Norderhaug 1999).

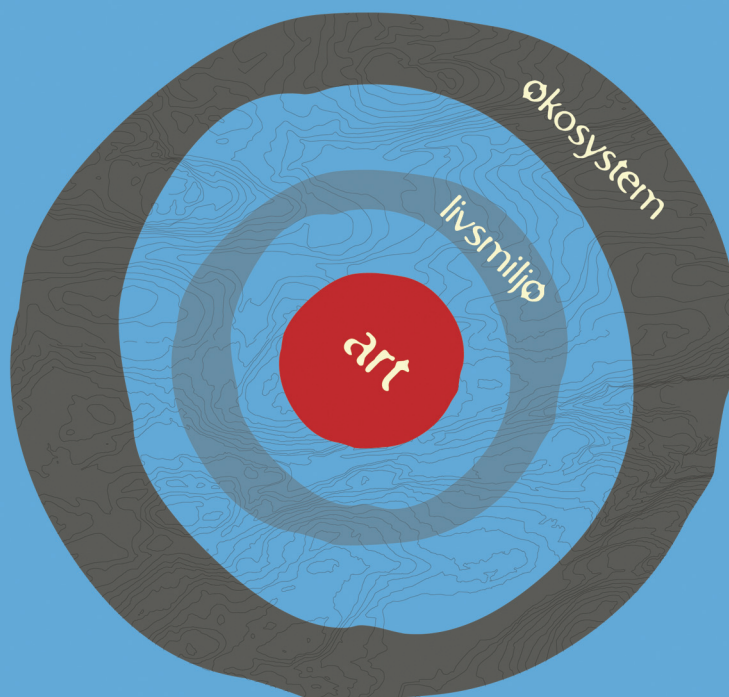
Omtrent hvor mange dyr som kan beite i et skjøtselsområde, kan en finne ut ved å lage en kartskisse over området, beregne arealet av de ulike typene beitemark som finnes der, og multiplisere arealet med det antall dyr per areal som anbefales for hver enkelt naturtype (Fra Ekstam & Forshed 1996). En slik generell beregning er imidlertid bare retningsgivende, og førtilgangen må overvåkes gjennom sesongen. I naturbeitet til høyre kan det i henhold til en slik beregning gå ca. åtte (gjeld)kyr eller ungdyr.

Naturbeite	Areal (ha)	Anbefalt antall kyr/ha	Antall beitedyr i skjøtselsområdet
Tørr mark	2,5	0,7	1—2
Frisk mark	3,2	1,5	4—5
Fuktig-våt mark	0,9	2,2	1—2
Fjellknaus	0,1	0	0
Antall kyr i skjøtselsområdet			8—9

Ulike husdyrslag trenger ulike store beitearealer per dyr. For å regne ut f.eks. hvor mange sauer eller hester som kan gå i et område som egner seg for ca. åtte (gjeld)kyr kan denne omregningsfaktoren brukes (Fra Ekstam & Forshed 1996):

Ungdyr 6-18 måneders alder	0,5	dvs. ca. 16 dyr
Ungdyr 18-30 måneders alder	1,0	dvs. ca. 8 dyr
Lette kjøttedyr f.eks. Hereford med kalv	1,4	dvs. ca. 5 dyr
Sau eller geit	0,15	dvs. ca. 50 dyr
Lam	0,07	
Tyngre hesteraser	1,5	dvs. ca. 5 dyr
Lettere hesteraser	0,8	dvs. ca. 10 dyr

BioFokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. BioFokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. BioFokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. BioFokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir en digital rapportserie som heter BioFokus-rapport, <http://biolitt.biofokus.no/rapporter/Litteratur.htm>